

LOOPING

broj.07 LJUDSKA PRAVA * HENDIKEP * DRUŠTVO * KULTURA decembar 2011.

**TEMA BROJA:
1. INKLUZIVNA
ŠKOLSKA GODINA**

**USH HEROINE:
ALISON LEPER, VENERA
SA TRAFALGAR SKVERA**

**INTERVJU:
MILENA
JEROTIJEVIĆ**

MIKA RULES

**SNIFF
NEODOLJIVI**

Maja Ilić

Draga ekipo, Prijatelji/ce, saradnici/e i znatiželjnici/e, pred vama je 7. broj LOOPING-a, časopisa za ljudska prava, hendikep, društvo i kulturu u izdanju USH-a. Temu broja posvetili smo PONOVO!!! inkluzivnom obrazovanju, sumiramo rezultate 1. INKLUZIVNE školske godine, sa Milenom Jerotijević pričamo o tome kako obrazovanje menja pojam hendikepa, dok skice iz studentkog života pod nazivom *Mika rules* donose autorsku refleksiju o (ne)jednakopravnosti mladih sa hendikepom u visokom obrazovanju. Apsolutni USH heroji & heroine su Sniff neodoljivi (ljupkost, magija, RFID tehnologija) i Alison Leper, paradigma lepote za novo doba! Dimenzijama PROSTOR/VREME, MOGUĆNOST/ZENIT krećemo se uz zračni mix slika i reči o američkim starosedeočima kao drugosti u vesternu, priču o poetsko-akrobatskom pozorišnom mozaiku i putešestvija i priključenija našeg kolumnista do Rige, Jerusalima i Istanbula! Ceo Looping izveli smo između 2 zida, jednog u četvrti Kej Tauna u koju turisti ne zalaze, i drugog, čuvenog Zapadnog zida u Jerusalimu, pred kojim su se našli naš bend USH SYSTEM i neumorni kolumnista!

LOOPING No. 7

decembar 2011.

SADRŽAJ:

INKLUZIVNI PUTOKAZ.....	03
TEMA BROJA:.....	04
SUMIRANJE: 1. INKLUZIVNA ŠKOLSKA GODINA	
INTERVJU:.....	06
MILENA JEROTIJEVIĆ:	
OBRAZOVANJE MENJA POJAM HENDIKEPA	
MIKA RULES.....	08
LET KNJIŠKOG MOLJCA:.....	10
INDIJANCI KAO DRUGI U VESTERNU	
USH HEROJI:.....	14
SNIFF NEODOLJIVI	
USH HEROINE:.....	16
ALISON LEPER, VENERA SA TRAFALGAR SKVERA	
OBRUŠAVANJE:	
POETSKO-AKROBATSKI MOZAIK.....	19
HEADBANGER'S CORNER:.....	20

IMPRESUM

izdaje:

Udruženje studenata sa hendikepom Beograd

za izdavača:

Ljupka Mihajlovska

glavna i odgovorna urednica:

Maja Ilić

7. broj LOOPING-a uredile:

Ivana Kamidžorac i Maja Ilić

dizajn i grafička obrada:

Ivan Halupka

naslovna strana:

Nenad Filipović (www.nfilipovic.com)

strip:

Ivan Halupka

lektorka:

Marina Stanković

redakcija:

Marija Drljević, Ljupka Mihajlovska, Dejan Baić, Dušan Jevtović, Milanka Nikolić, Marko Savić, Ivana Kamidžorac, Marina Stanković

adaptacija časopisa za osobe sa oštećenjem vida:

Ljupka Mihajlovska i Ivana Kamidžorac

prevod na engleski jezik:

Hana Poznanović, Nebojša Božanin, Tatjana Ilić, Jovana Popović, Marko Savić

fotografije i ilustracije:

Dušan Jevtović, Nenad Filipović, Aleksandar Starčević, Miroslav Dragojević, Branko Borota

prijatelji LOOPING-a:

Stanislav Milojković, Redakcija Politikinog "Zabavnika", Slavica i Nikola Marković, Tatjana Ilić, Robert Uyeyama, Predrag Dragosavac, Miroslav Dragojević, Nenad Filipović, Aleksandar Starčević, Srđan Mršević

CIP – Каталогизacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd
061.2

LOOPING / glavna i odgovorna urednica Maja Ilić.
– 2006, br. 1 (septembar)
– Beograd (Vojvode Stepe 33):
Udruženje studenata sa hendikepom, 2006
– (Beograd : Jovšić printing centar). – 28 cm

ISSN 1452-8592 = Looping
COBISS.SR-ID 139533324

PROJEKAT
PODRŽALO: **MIC
IĆ**

министарство културе републике србије

Udruženje studenata
sa hendikepom
Vojvode Stepe 33,
11000 Beograd
011 / 33-919-55
www.ush.rs

Nenad Filipović

SUMIRANJE

1. INKLUZIVNA ŠKOLSKA GODINA

Majka kaže da su drugi roditelji često sklanjali decu kada primete da se njen sin drugačije ponaša. Njeno dete još uvek ne govori. Ne uspostavlja verbalnu komunikaciju, ali zna slova i piše tako što ređa slova. To je primer deteta koje se mnogo razlikuje od drugih. Ide u redovnu školu i njegovo uključivanje je uspešno zato što mu se učiteljica prilagođava. Nije završila defektologiju, niti ima neka specijalizovana znanja, ali je kroz sastanke sa dečakovom majkom i stručnjacima stekla znanje koje joj je u ovom trenutku neophodno za rad sa dečakom i njegovo obrazovanje. Koristila je i priručnik o podršci deci sa teškoćama iz spektra autizma u redovnim vrtićima i školama. Naučila je da to svoje znanje primenjuje u učionici u radu sa ovim dečakom kroz individualan pristup.

Nenad Filipović

Prošla je prva školska godina zakonom propisane primene inkluzije. Primera dobre prakse ima sve više. Brza procena urađena prošle školske godine odmah nakon upisa dece u školu, pokazuje da je upis dece sa teškoćama u razvoju povećan za oko 7, a upis romske dece u prvi razred za oko 10 procenata u odnosu na 2009/2010. školsku godinu.

Ovi podaci potvrđuju neophodnost inkluzije, međutim, Nataša Milojević iz Inicijative za inkluziju „VelikiMali“, sigurna je da Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, usvojen u avgustu 2009. godine, nije i ne može biti dovoljan da bi se postigli zadovoljavajući rezultati. „Deca sa smetnjama u razvoju su sada u veoma nezavidnom položaju, bez obzira na zakon. Toliko su njihovim roditeljima autoriteti raznih struka određivali sudbinu i ponašali se neprofesionalno prema njima. Obratila nam se jedna majka čiji je sin uključen u redovnu grupu, iako su je mnogi odgovarali od toga. Strahujući da ga neko ne prebaci u razvojnu grupu, za decu sa teškoćama u razvoju, pitala nas je za savet. Ona ne razume da niko ne može to da uradi. Ne mogu da se oslobode te brige i straha iako je zakon jasan“, kaže Nataša Milojević, i naglašava da bi roditelji trebalo da budu informisani, podržani i podstaknuti da zahtevaju da se u školama za njihovu decu prilagođava obrazovni proces.

Primer dečaka koji je prošle godine želeo da upiše srednju školu za računare, a odbijen je jer nema šaku, dokaz je da sam zakon nije uvek dovoljan. Naime, i direktor i uprava škole bili su veoma raspoloženi da ga prime. Međutim, morao je da ode na lekarski pregled. Na papiru koji je lekar imao pred sobom, pisalo je da za upis u tu vrstu škole neophodna pokretljivost svih zglobova. Zbog toga dečak nije dobio nalaz na kom piše da može da se upiše u školu. Zbog novog zakona koji podrazumeva krivičnu odgovornost, u ovom slučaju, nisu mu dali nalaz ni da ne može da se upiše. Dečak je najpre bio upisan, ali su morali da ga ispišu jer nije imao nikakvo lekarsko uverenje. Nekako je, ipak, pokrenut ceo postupak i poslat je dopis Ministarstvu prosvete i nauke (MPN), pa se upisao u tu istu školu.

Donošenjem Pravilnika o dodatnoj obrazovnoj, zdravstvenoj i socijalnoj podršci detetu i učeniku, prestao je rad Komisija za razvrstavanje dece ometene u razvoju i formirane su nove interesorne komisije. U nadležnosti novoformirane komisije, koja reaguje u

Aleksandar Starčević

ovakvim slučajevima, je procena potreba za dodatnom podrškom koja svakom detetu treba da obezbedi uslove za razvoj, učenje i ravnopravno učešće u životu zajednice. Pretprošle godine, kada važeći zakon nije bio na snazi, dečak ne bi mogao da upiše željenu školu.

Neadekvatan ili neodgovoran pristup zaposlenih u školama psihološkinja Nataša Milojević takođe smatra veoma velikom preprekom. „Zakon pruža jednu osnovu da prilagođavaš obrazovanje i nastavni proces potrebama sve dece. Naravno, izlaze priručnici i pravilnici o individualnom obrazovnom planu koji pružaju veštine koje treba da primenjuješ da bi kvalitetno obrazovanje bilo za svu decu. Međutim, najveća opasnost je to što se i dalje nedovoljno koriste, i što individualne obrazovne planove mnogi vide kao dodatno administrativno opterećenje. Takav pristup je jako loš jer to mora da se prihvati kao način koji koristi nastavniku i detetu, a ne kao dodatna dokumentacija kojom vas opterećuju školske uprave“, uverava ona.

Jedna od novina u obrazovanju, koja zahteva znatno ozbiljniji i odgovorniji rad nastavnika i profesora od dosadašnjeg, pa je zbog toga i teško prihvatljiva, je uvođenje prava na individualni obrazovni plan (IOP). Pravo na IOP može ostvariti dete i učenik koji ima potrebu za dodatnom podrškom u obrazovanju zbog teškoća u pristupanju, uključivanju, učestvovanju ili napredovanju u obrazovno-vaspitnom radu. Osim deteta sa teškoćama u učenju, sa teškoćama u razvoju ili sa hendikepom, kao i deteta koje potiče ili živi u socijalno nestimulativnoj sredini, ovo pravo mogu da iskoriste i deca sa izuzetnim sposobnostima.

Nataša Milojević kaže da je prvi put u ulozi nekoga ko informiše o dobrim potezima MPN. „Sve je vrlo jasno, uvek na vreme i javno postoji na Internet stranici Ministarstva. I kolika novčana sredstva su planirana i koji su dalji koraci u strategiji. Ipak, kad odemo u školu shvatimo da ljudi to ne koriste. Ne možeš ići za zaposlenima u školstvu da ih vučeš za rukav da na internet stranici pročitaju šta se dešava u njihovom sektoru“. Na veb sajtu MPN, u okviru

Resurs centra (www.mp.gov.rs/resursi/) postavljeni su vodiči i priručnici koji bi nastavnicima trebalo da pomognu u radu sa decom sa smetnjama u razvoju, kao i dokumenta na osnovu kojih je, između ostalog, i osmišljen način uvođenja inkluzije u obrazovanje u Srbiji. Među njima su regulativa Ujedinjenih Nacija koja podrazumeva Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom, deklaracija UNESCO-a, odnosno Saopštenje iz Salamanke i okvirni plan akcije u obrazovanju osoba sa posebnim potrebama, vodič za nastavnike (UNESCO), izveštaj Evropske agencije za razvoj obrazovanja učenika sa posebnim potrebama, vodič za nastavnike za razumevanje i potrebe dece u inkluzivnim učionicama (UNESCO) i drugi.

Ipak, u Uniji sindikata prosvetnih radnika Srbije kažu da ne obraćaju pažnju na smernice Ministarstva, i tvrde da nastavnici i profesori nisu i ne mogu biti dovoljno stručni da obrazuju decu sa smetnjama u razvoju, kao i da nemaju uslove za to. „Kod nas u školi radimo po nekom roditeljskom instinktu. Tu nema nekog posebnog sistema i mi jedini u Evropi radimo na taj način. Ta igra je veoma opasna i ne znam kakvi će biti ishodi. Poštujemo zakon, ponašamo se odgovorno i želeli bismo svoj deci da pomognemo na sve moguće načine, ali ne znam da li to dobro radimo. Deca sa smetnjama u razvoju bi trebalo da posvetimo mnogo više vremena, pa su ostala deca uskraćena“, tvrdi predsednik Unije Dragan Matijević.

Međutim, prema UNESCO-voj definiciji inkluzija je proces direktno povezan sa poboljšanjima obrazovnog sistema kao celine, pa je i pojam uskraćenosti pojedinaca apsolutno neprihvatljiv. „Inkluzija je proces rešavanja i reagovanja na raznovrsnost potreba svih učenika kroz sve veće učestvovanje u učenju, kulturama i zajednicama i sve manju isključenost u okviru obrazovanja i iz njega. On obuhvata promene i izmene sadržaja, pristupa, struktura i strategija, sa zajedničkom vizijom koja podrazumeva svu decu odgovarajuće starosne dobi i s ubeđenjem da je redovni obrazovni sistem odgovoran za obrazovanje sve dece.“

Pa da se vratimo dečaku sa početka teksta. Tokom pohađanja integrativnog vrtića, iako nije govorio, dečak je počeo da se interesuje za slova, što se nastavilo i tokom pohađanja redovne grupe. Omiljene igračke su mu bile slovarice. Voleo je da sastavlja ista slova i da mu odrasle osobe „pišu“ reči sastavljajući slova iz slovarica. Počeo je i sam da piše reči sastavljajući slova, da ih izgovara i da imenuje predmete i slike. Sa polaskom u školu počeo je i da piše slova i reči uz podršku svoje učiteljice i majke. Majka kaže da dečak obožava da ide u školu i da voli svoju učiteljicu. Broji i uči brojeve. To je dete koje je prvo naučilo da piše, pa onda da govori. Dejan Baić

OBRAZOVANJE MENJA POJAM HENDIKEPA

- Kroz obrazovanje je moguće menjati pojam hendikepa preko dva kanala. Jedan je obezbeđivanje dostupnosti obrazovanja za sve i mogućnost veće uključenosti, s obzirom na to da je obrazovanje priprema za život. Na taj način se osobama koje su zbog nekih svojih ličnih svojstava sklanjane u stranu ili potpuno isključene, omogućava da steknu znanja, veštine i sposobnosti za učešće u životu zajednice. Drugi kanal je da oni drugi, koji sa njima zajedno prolaze kroz taj proces, menjaju svoje poimanje hendikepa i da se na taj način dekonstruiše i rekonstruiše koncept hendikepa. To je ozbiljan proces za koji mnogi kažu da je dug, ali smo imali prilike da vidimo da to nije baš tako. Kada postoji dobra, široka akcija javno mnjenje se veoma brzo menja – kaže u razgovoru za Looping psihološkinja Milena Jerotijević, savetnica Ministarstva prosvete za inkluzivno obrazovanje, i jedna od najzaslužnijih za uvođenje i razvoj inkluzivnog obrazovanja u Srbiji.

Koji su rezultati postignuti tokom prve školske godine primene Zakona o osnovama obrazovanja i vaspitanja?

Pored povećanog upisa dece sa smetnjama u razvoju i romske dece, sada škole u daleko većem broju traže obuke za pružanje znanja i veštine koje su potrebne za podršku deci iz osetljivih društvenih grupa tokom obrazovnog procesa. U okviru projekta DILS (Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou u okviru socijalne zaštite, obrazovanja i zdravstva), 320 škola je ušlo u jedan korpus u sklopu koga dobijaju komplet obuka koji je pilotiran na tridesetak škola. Te obuke podrazumevaju poboljšanje znanja i veština za sprovođenje kvalitetnog obrazovanja za sve. U okviru DILS-a, a u resoru obrazovanja, finansira se nekoliko linija. Jedna linija podrazumeva uključivanje romske dece u obrazovni sistem, druga inkluziju sa akcentom za decu sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom i treća je škola bez nasilja. Takođe, u toku je obuka prosvetnih savetnika pri školskim upravama za obrazovanje dece sa smetnjama u razvoju. Jako bitna stvar je i mreža podrške inkluzivnom obrazovanju, koju predstavlja oko 70 imena ljudi koji pružaju podršku školama kada nalete na neki problem koji je u vezi sa inkluzivnim obrazovanjem. I njih mogu da pozovu škole, pojedinačno roditelji i nastavnici ili organizacije. To su ljudi koji godinama rade u ovom domenu i mogu zaista da pruže podršku. Zaista mislim da je mnogo više urađeno nego što je iko mogao da se nada.

Na kakve otpore prema inkluzivnom obrazovanju nailazite?

Stvarno sam iznenađena kako se otpor eliminiše kada se donesu zakonski propisi. Ipak ima otpora i dalje. Predrasude su jako žilava stvar. Uglavnom pokušavaju da se zaštite tvrdeći da nisu obrazovani dovoljno da to rade. Ipak, predrasude se najbolje otklanjaju kada

Nenad Filipović

vi ljudima nekako dovoljno dobro i argumentovano objasnite fenomene i kada se ljudima pokaže, takođe, argumentovano, da ne treba da se boje toga jer su njihove nastavničke kompetencije najvažniji deo koji obezbeđuje kvalitetno obrazovanje za sve. Specijalizovana znanja su mistifikovana i ona često za obrazovanje mogu da budu prepreka, a ne prednost. Dakle, ono što defektolozi znaju, to koči uključivanje dece u obrazovanje i jako šteti. Kad nastavnici nekako shvate da su opšta nastavnička kompetencija i savremena pedagoška znanja najsnažnija alatka za kvalitetno uključivanje sve dece u obrazovni sistem, i kada im pokažete da oni to umeju, onda i otpori nestaju. Mislim da je velika opasnost da defektolozi neguju otpore i da ih nekako proizvode tvrdnjama da drugi nisu kompetentni da rade sa decom sa smetnjama u razvoju.

Kako se borite sa preprekama i otporima?

Kada dođete direktno u školu i kada pokažete ljudima da oni to mogu, kada radite sa njima tako da oni sami mogu do dođu do svojih sopstvenih primera, da iznesu i osveste iskustvo koje imaju, to donosi kvalitetne rezultate. U tom procesu veoma je važna školska uprava i naravno direktor, jer kad imate direktora koji to ne podržava, onda samo pojedini nastavnici nešto pokušavaju. Ima direktora koje to ne interesuje ili smatraju da će taj proces biti neuspešan, ili su politički postavljeni, pa ne razumeju ili nisu mnogo zainteresovani za obrazovni proces. Ne mogu da kažem, bar što se tiče osnovnih škola, da ih ima previše. Sa druge strane, imamo i direktore, pa i cele škole koji su zaista rodonačelnici inkluzije. Takođe, još uvek ima stvari za koje mi ni ne znamo, jer roditelji nisu informisani kome treba da se obrate, a škole čute.

Kakvi su rezultati po regionima u Srbiji?

Po mom utisku Niš i okolina i jug Srbije su zaista najbolji. Vojvodina je jako prijemčiva i puno rade, Istočna Srbija,

takođe, daje dobre rezultate, kao i Centralna Srbija i Kragujevac. U zapadnoj Srbiji ne ide baš dobro, dok je u Kraljevu nedozvoljeno loše. Beogradska školska uprava je veoma dobra i podržavajuća, međutim, beogradske škole imaju elitistički odnos prema opštem obrazovanju i to uopšte nije dobro, ali se i to menja.

Gde se Srbija nalazi u poređenju sa drugim zemljama?

Ako bi se poredili sa bivšim socijalističkim zemljama, mislim da smo ubedljivo najbolji, što se tiče tog razumevanja kako inkluzija treba da izgleda. Ima zemalja u okruženju koje su pre nas donele neke zakone i propise, ali su oni prilično deklarativni. Što se tiče razvijenijih zemalja od naše, tu moramo da znamo da su nama isključivana iz obrazovanja, ne deca koja su u drugim zemljama bila u specijalnom obrazovanju, nego deca koja su u drugim zemljama bila u redovnom obrazovanju i imala adekvatnu podršku. Mi nismo imali obrazovanje koje podrazumeva diferenciran pristup u nastavi. Imali smo deklarativnu nastavu, a to su samo sprovodili neki jako pametni učitelji koji su imali svoju profesionalnu odgovornost. A pošto znamo da ih ima mnogo koji baš i nisu odgovorni, znači da je to bilo jako loše po decu. Startovali smo od jako niskog nivoa, pa je i teško porediti sa zemljama sa drugačijim načinom rada. Razvijene zemlje, za razliku od socijalističkih, nisu imale specijalne studije za osposobljavanje za rad sa decom sa smetnjama u razvoju. Oni završavaju svoje nastavničke fakultete, budu u praksi, i onda se u jednom momentu opredeljuju za usavršavanje za rad sa decom sa smetnjama u razvoju. U bivšim socijalističkim zemljama su postojali defektološki fakulteti gde ljudi nisu bili pripremani za obrazovanje nego za profesiju koja je prilično medicinski orijentisana i pogubna po one kojima je bila namenjena.

Šta osim zakona obavezuje na inkluzivno obrazovanje?

Ne postoji nijedna druga alternativa kojom možemo da podstičemo razvoj pojedinca, odnosno deteta, koja u bilo kom segmentu može da postigne bolje rezultate i bolje efekte od obrazovanja. Nijedno obrazovanje koje počinje tako što propusti određen period u razvoju pojedinca ne može da pruži te rezultate kao ono obrazovanje koje počinje zaista u trenutku kada postoji prirodna sklonost ka učenju. I to u okviru prirodne vršnjačke grupe uz uključivanje odrasle osobe koja više nije osoba za koju smo najviše vezani. Počinje iskorak iz porodice i vezivanje za nekog izvan porodice. Polazeći od tih činjenica, sačinjen je i Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja.

Dejan Baić

MIKA RULES

Studentski dom "Mika Mitrović" bio je jedan od domova u sastavu Ustanove studentski centar Beograd i nalazio se u ullici Kralja Vladimira 33 na Voždovcu. Beše to, nakon Drugog svetskog rata, dom za studente sa tuberkulozom, a potom, logično, dom za studente rekovalescence i studente sa hendikepom. Uzroke potrebe da se ovi studenti grupišu i izdvoje na jednom mestu, verovatno treba tražiti u tadašnjem načinu (ne)mišljenja. Međutim, tokom prve decenije XXI veka društvene okolnosti su se menjale, a samim tim nastupio je trenutak u kom je trebalo skloniti paravan. Kako su stvari izgledale iza paravana i šta će uslediti posle promene koja se dogodila, na jedan sarkastično humoristički način pokušaću da približi tekst koji je pred vama, sastavljen od četiri skice-prikaza života koji se tu odvijao.

KONTEJNERI

"Staćete mi tu levo, odmah pored kontejnera." Ova rečenica izgovorena je mnogo puta, ali uvek sa istim nestašnim osmehom i mislima koje se odnose na simboliku izgovorenog i, neminovno, pitanjem ima li stvarno neke simbolike u tome. Da li su ti kontejneri za odlaganje otpada baš morali da se nalaze ispred studentskog doma? Ispred doma u kom su živeli studenti sa hendikepom, odloženi i sakriveni od ostatka budućeg akademskog sveta, jednako kao što je odlagano đubre u pomenute kontejnere, nošeno sa dva prsta jedne ruke, a glave okrenute u stranu ne bi li se umanjila jačina mirisa koji se širi. Ipak, služili su, pored primarne namene, da se prilikom vožnje taksijem prema domu, najčešće nakon noćnog izlaska jer je to doba kada se mnogi studenti sa hendikepom voze taksijem pošto adaptirani prevoz ne radi noću - a i što bi, pa zar mladi sa hendikepom upražnjavaju večernje izlaske - ukaže vozaču pred kojim objektom bi trebalo da stane.

Bio je to ne prevelik objekat, ali ipak najveći u toj uskoj i maloj ulici, koji je već na prvi pogled otkrivao da je namenjen kolektivnom stanovanju. Ali ono što se nije moglo prozreti baš na prvi pogled, i što je svakoga ko je bar jednom prošao niz ovu ulicu navodilo na razmišljanje je pitanje: "Kome je on istinski namenjen?"

GOSPODO, A ŠTA VI STUDIRATE!?

Kada se uverimo da je to studentski dom počinjemo da se pitamo da li je on više „studentski“ ili „dom“, odnosno koji deo sintagme koju koristimo za navođenje imena ovog objekta je glavna reč: „studentski“ ili „dom“. „Studentski“ bi trebalo da asocira na mlade, aktivne ljude koji ovakva mesta koriste za boravak i ishranu tokom studija, na život koji je pun energije i nesigurnog zadovoljstva koje mlade ljude obuzima u dobu kada se odvoje od porodice i kada od bezbrižnih tinejdžera postaju osobe koje posle prvog dana provedenog bez dovoljno novca za sva tri obroka, počinju da shvataju da bi u životu trebalo da postoji neki red. Ovde se retko osećala ta mladalačka energija, a još ređe zadovoljstvo. Zbog toga se ne može reći da je više studentski nego dom. Primarni uslov za stanovanje u bilo kom domu, osim u ovom, bio je školski. Za ovo mesto pravila, propisi, ma ne, njih nije bilo, bolje je reći da su se za ovo mesto podrazumevali drugačiji uslovi. Prvi uslov i činilo se jedini bio je hendikep, a ako se nađe još po neki, kao što je dobar školski uslov, ili školski uslov ma kakav bio, ili makar želja da se bude student, dobro je došao i ceniće se. Možda će čak biti i nagrađen student koji ispunjava neki od ovih uslova. Na primer, dobiće mogućnost da bira svog personalnog asistenta. Onaj ko poznaje servis socijalne podrške u vidu personalne asistencije može se zapitati: "Nije li logično da osoba sa hendikepom sama odluči ko će biti njen asistent", i postavljeno pitanje bi svakako bilo na mestu, jer ovakav vid podrške uglavnom funkcioniše tako što osoba, u ovom slučaju student tj. stanar doma, sama odluči ko će joj asistirati u obavljanju svakodnevnih aktivnosti. Međutim, sistem po kom se u ovom slučaju ostvarivalo pravo na personalnog asistenta ostao je nepoznat do danas. Dešavalo se da se studentu tokom jedne školske godine omogući pravo na korišćenje personalnog asistenta, pa student ne postigne nikakve rezultate, zatim se to ponovi nekoliko godina, a onda usledi kazna kao neka vrsta opomene pred isključenje pa se studentu oduzme pravo na personalnog asistenta jer nije red da

uzima dva mesta kad ionako ne postiže rezultate. Onda student pristane na „nagodbu“ jer je, ipak, dobio krov nad glavom ali je nejasno kako će funkcionisati bez asistencije, a možda za njom nije ni bilo potrebe?! Naime, bio je jedan broj studenata kojima je zaista bilo neophodno prisustvo personalnog asistenta jer nisu mogli samostalno obavljati svakodnevne aktivnosti, i mnogi su se odlučivali da to budu njihove kolege koje nemaju adekvatan smeštaj. Tada im studenti sa hendikepom ponude smeštaj, a oni njima asistiraju na obostrano zadovoljstvo, što su svetli ali, iz godine u godinu, sve ređi primeri. Više je tu bilo onih koji su birali da im asistenti budu članovi porodice, pa je tu bilo raznih rodbinskih veza: od sestara, braće, snajki, pa preko očeva, majki ali i jedne bake koja je pokušala da živi studentskim životom. To je, naravno, stvaralo toliku konfuziju kod studenata koji ne žive u ovom domu, a koji su dolazili su da se hrane u domskoj menzi, da je jednom neko ispričao anegdotu o tome kako je neki od tih studenata sreo baku u menzi i upitao je „Gospodo, a šta vi studirate?“. E, zbog takvih dešavanja je ovo mesto ipak bilo više „dom“ nego „studentski“.

LET IZNAD KUKAVIČJEG GNEZDA

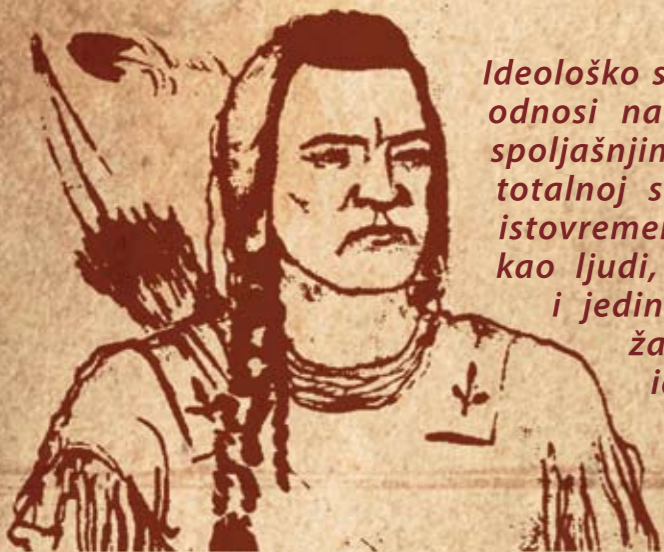
Bio bi veliki propust ne pomenuti događaje u domu koji su bili retki, ali kojima su se svi, preciznije, gotovo svi, veoma radovali. To su bile takozvane domske žurke i ličilo je ovo mesto, tim danima!, malo više na studentski dom. Članovi Saveza studenata tog doma su tada pokušavali da shvate svrhu postojanja ovakvog studentskog tela, ali i svoju ulogu na baš toj poziciji na kojoj su, a sve zahvaljujući glasovima stanara. Bilo je mandata Saveza u kojima su članovi vraški dobro radili svoj posao ali, kratko je to trajalo. Ipak, na žurkama su se zaboravljale sve nesuglasice među stanarima, ali se nisu zaboravljale nesuglasice između zaposlenih i stanara te je žurka ujedno bila i mesto za raspirivanje „mašte“. Neki od zaposlenih koji su sa svojim porodicama stanovali u jednom delu objekta su, pred svaku žurku, izražavali svoje nezadovoljstvo a koje je bilo izazvano glasnom muzikom koja se orila celim objektom, i tada su svi žalili zbog činjenice da žive u ovakvom domu, a ne u bilo kom drugom gde su ovakve stvari bile redovan nedeljni repertoar. Žurke su se, u ovom domu, održavale nekoliko puta godišnje, a uz prigodna dešavanje kao što je obeležavanje domske krsne slave - Sveti Sava, manifestacije "Mikini dani" i, možda, još koji događaj. One su bile autentične, i posebno obogaćene prizorom koji se retko gde mogao videti: svi đuskaju u skladu sa svojim mogućnostima i tek tada ovo mesto stvarno odaje utisak mladalačkog sveta koji tu živi. Naravno, prizor biva okrnjen prisustvom poneke majke ali, ništa nije savršeno. Izuzetno dobrom žurkom smatrana je ona na koju su dolazili studenti koji ne žive u tom domu i koji nemaju hendikep.

VELIKA SEOBA

U proteklih deset godina, pre svega pod uticajem USH-a, teškoće sa kojima se mladi sa hendikepom suočavaju postajale su sve vidljivije, a potreba za promenom sve izraženija. Pokrenute su brojne inicijative kojima bi se poboljšali uslovi školovanja studenata sa hendikepom i kako bi im se omogućio studentski život jednak onom koji vode njihovi vršnjaci bez hendikepa. Među prioritetima našlo se pitanje dostupnosti studentskih domova kao i zajednički život u njima, a za studente sa i bez hendikepa. Donosiocima odluka se takav predlog uvek činio nepotrebnim i, gotovo negodujući, često su govorili da je postojeće rešenje u najboljem interesu studenata sa hendikepom. Česta pojava kod nas je da menjamo odluke i aktivnosti onda kada smo na to primorani, najčešće međunarodnim propisima i harmonizovanim zakonima, dok nam promena stavova generalno teže ide ali, srećom, postoje zakonske norme koje omogućavaju da volja pojedinca ili pojedinih nije instrument kojim se meri značaj društvenog pokreta. Tako je najzad, septembra 2011. god., na agendu Ministarstva prosvete i nauke ispisana aktivnost preseljenja studenata sa hendikepom u druge studentske domove. Kada je odjeknula vest o ovoj odluci nadležnih u prvi mah se činilo da je na pomolu preokret ka inkluziji studenata sa hendikepom. Ipak, nakon zvanične objave da će se to desiti bilo je jasno da se proces, najblaže rečeno, neće sprovoditi na odgovarajući način. Zapravo, osnovni motiv preseljenja bila je rekonstrukcija objekta. Munjevitakcija "seobe" desila se uz obrazloženje da su nadležne institucije odlučne da studente sa hendikepom presele u druge domove radi potpunije uključenosti u akademsku zajednicu; usput su pominjani potreba za rekonstrukcijom objekta i materijalna sredstva koja su za to odobrena, te je jedan deo objekta obijen i počelo se sa iznošenjem stvari, a čak i da neki od studenata nisu ni znali za postojanje gorepomenute akcije, ili makar nisu znali kada će se ona desiti. Usput, sve se dešavalo usred ispitnog roka. Iseljenje je obavljeno/odrađeno za 7 dana, bez prave strategije, pri čemu se hendikep nije uzimao u obzir, a znamo da nijedan dom nije adekvatno prilagođen! Potpunoj konfuziji doprineo je i izostanak zvaničnog saopštenja o konkursu za narednu školsku godinu tako da su se studenti sa hendikepom najedanput, od afirmativne akcije useljenja pod drugačijim kriterijumima koja se ponekad graničila sa milostivim postupanjem što nikada nije bilo dobro, našli u situaciji u kojoj pod istim uslovima kao i ostala studentska populacija konkurišu za smeštaj. Da ne bude zabune, to jeste cilj kome bezuslovno težimo, ali tek onda kada studenti sa hendikepom budu imali jednake mogućnosti da ostvare zadovoljavajuće rezultate. U suprotnom, postavljanje jednakih uslova pred grupu ljudi koja nema jednake mogućnosti zapravo predstavlja prikrivenu diskriminaciju. Do zaključenja broja situacija nije rešena, ali jedno je sigurno: ništa nije kao što je bilo i ne treba da bude.

Ljupka Mihajlovska

INDIJANCI KAO

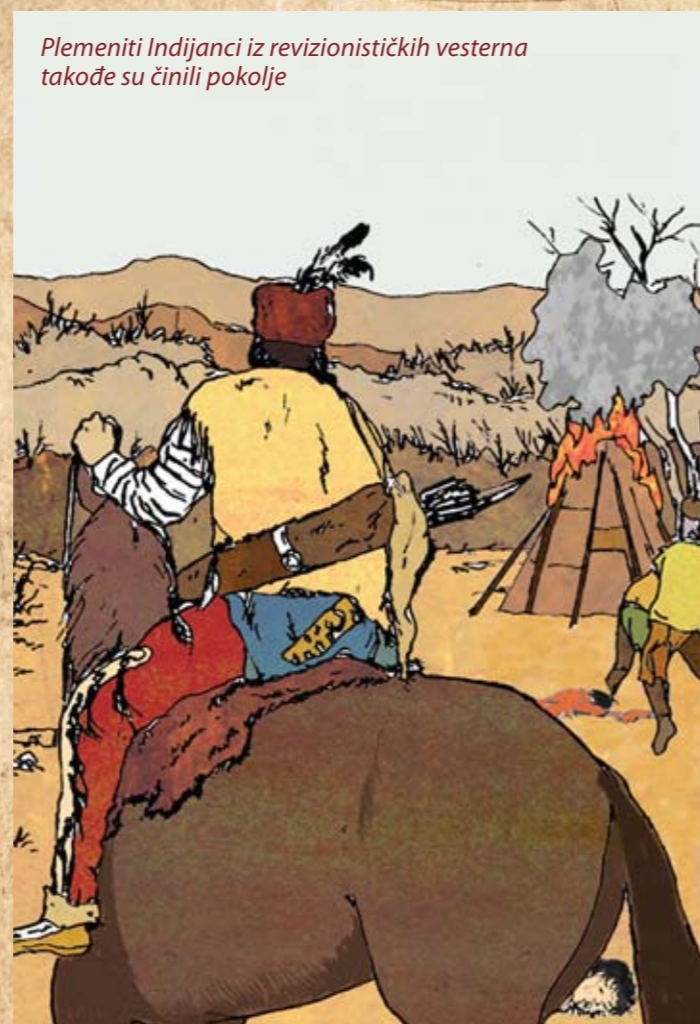

Ideološko se u popularnim žanrovima značajnim delom odnosi na problem definisanja konflikta sa Drugim, spoljašnjim ili unutrašnjim neprijateljem-strancem, kao totalnoj suprotnosti našem svetu: pobjeda nad njim, istovremeno moralna i fizička, znači potvrdu naše (nas kao ljudi, ali i društva kome pripadamo) ispravnosti i jedinstvenosti. Zavisno od tematskog određenja žanra, Drugi stiče svoj istorijski i kulturni identitet (vestern, ratni) ili postaje direktno ovaploćenje metafizičkog zla (horor), no zbog svoje suštinske suprotstavljenosti našem svetu, sukob sa njim predstavljao je vid mitske, metafizičke borbe sila dobra i zla.

Tako su američki starosedeooci, najčešće ratnička plemena sa Divljeg zapada, kao Drugi u vesternu, svoju totalnu suprotstavljenost našem svetu, svetu civilizovanih Amerikanaca, izražavali kroz osobine „divljaka“. Puna metafizička dimenzija istorijskog konflikta sa ovim narodima postignuta je njegovim predstavljanjem kao sukoba divljeg i civilizovanog u opštem smislu. Međutim, kao što je slučaj i u ostalim žanrovima, Drugi ne mora nužno da bude demonizovan: kao različit, suprotan od nas, on može da poprimi i romantične, egzotične osobine koje ga u datom odnosu mogu učiniti superiornim: u žanr filmovima, kao što Bart kaže za kulturalni mit generalno, Drugi postaje monstruozan, kao u hororu, ili egzotičan, kao u avanturističkim filmovima. U vesternima, Indijanci su ili demonizovani kao zli divljaci, ili romantizovani kao plemeniti divljaci, ali su veoma retko tretirani kao celoviti karakteri – nosioci svoje vlastite kulture¹.

U slučaju Indijanaca u vesternu, očigledno je da se demonizacija i romantizacija mogu primeniti na jednom te istom Drugom i to u oba slučaja prema njihovom određenju kao „divljaka“, u zavisnosti od toga kakva se konotacija pridaje ovom pojmu. Uloga koja im je na taj način data nije bila zasnovana na nepromenljivim karakteristikama Indijanaca. Naprotiv, vestern je tokom svoje vekovne istorije izgradio dva međusobno sasvim suprotstavljena viđenja starosedelaca: iako je njihova

zajednička odlika bila suprotstavljenost civilizaciji belaca, u jednom slučaju to ih je označavalo kao „zle divljake“, a u drugom kao „plemenite divljake“.

Plemeniti Indijanci iz revizionističkih vesterna takođe su činili pokolje

¹ Barry Keith Grant, Film Genre: From Iconography to Ideology, Wallflower, London, United Kingdom, 2007, str. 33

DRUGI U VESTERNU

ZNAČENJE INDIJANSKO-AMERIČKOG SUKOBA U VESTERNU

Definisani kao zli ili plemeniti divljaci, Indijanci su činili deo najvažnije varijacije binarne opozicije divljina-civilizacija, koja, kako je to prvi definisao Džim Kitsis², u svojim različitim vidovima leži u osnovi svih vestern narativa. Istorija Divljeg zapada je istorija stalnog pomeranja, osvajanja Granice sa divljinom (Wild Frontier); kada je ona nestala, završila se i era Divljeg zapada. Sukobi Amerikanaca sa starosedeoocima predstavljaju vrhunac te epske priče o osvajanju Granice. Budući da im je mesto bilo određeno u okvirima ove binarne opozicije, način predstavljanja starosedelaca zavisio je od uloge koja je dodeljivana belim protagonistima, koji su kao reprezentanti moderne Zapadne civilizacije bili glavni predmet identifikacije kod publike. Ovakva situacija očigledno nagoveštava koliki je bio ideološki ulog u predstave američkih starosedelaca.

Pitanje značenja američko-indijanskog sukoba u vesternu, ne odnosi se samo na kratak istorijski period koji se tu obrađuje, već nosi u sebi šire istorijsko značenje, upravo njegovim određenjem kao sukoba civilizacije i divljaštva. Na bilo koji od dva suprotna načina da je ovaj sukob shvaćen, bilo je to u vezi sa ovakvim određenjem. Tako je američko-indijanski rat predstavljao samo najaktuelniju varijantu – zbog svog istorijskog mesta u nacionalnoj istoriji – sukoba divljeg i civilizovanog, na čija se ideološka značenja nadograđivao.

NASTAVLJANJE NA PREDSTAVE IZ PROŠLOSTI

Pristupi ideologiji vesterna zasnivaju se na njegovoj definiciji kao popularnog (filmskog) žanra, gde je žanr shvaćen kao jedno od najočiglednijih mesta ispoljavanja ideologije u savremenoj, popularnoj kulturi. Tako se njegove teme, baš kao i teme koje obrađuju drugi žanrovi, bez obzira na to gde su smeštene (istorijski, geografski ili na drugi način), tumače u odnosu na njihovo aktuelno ideološko delovanje, u vezi sa savremenim prilikama. Sa druge strane, u studijama vester-

na retko se propušta da se ukaže i na vezu njegovih predstava sa pretečama u kolonijalnoj književnosti i slikarstvu, kao i drugim oblicima medijske prezentacije, karakterističnim za prošle epohe (izložbe, putujuće predstave). Osim toga, mnoga su filmska dela predstavljala adaptacije klasika kolonijalne i devetnaestovekovne književnosti ili su iz njih crpila građu za nove priče. Tako se nije mogla zaobići važna činjenica o širem istorijsko-kulturnom kontekstu kojem pripada vestern žanr. U tom smislu, ideologija vesterna pokazuje se u svojoj dvojakosti: sa jedne strane, ona je nastavljala viševjekovne tradicije odnošenja kolonijalnog Zapada prema Drugom (imperijalizam, rasizam, romantizam,

² Jim Kitses, Horizons West: Directing the Western from John Ford to Clint Eastwood, British Film Institute, United Kingdom, 2004

egzotizam), dok je, sa druge strane, određena njegovom definicijom kao savremenog, popularnog žanra. Ova osobina vesterna svakako važi i za motiv sukoba civilizacije i divljaka: tradicija prikazivanja dobrih i zlih divljaka, kao neprijatelja civilizacije, stara je koliko i sama istorija kolonizacije Amerike. Nastavljajući je, vestern ju je istovremeno i aktuelizovao, stavljajući ovaj sukob u kontekst savremenih društvenih i političkih zbivanja. No, nije to neka njegova posebnost, jer se zapravo i u ranijim periodima radilo to isto: svaka je epoha iz istorije osvajanja Amerike imala svoju verziju ovog sukoba, u skladu sa sopstvenim društvenim i ideološkim prilikama.

UNIVERZALIZAM INDIJANSKO-AMERIČKOG SUKOB

Sa druge strane, postojalo je i nešto univerzalno u pojmovima civilizacije i divljaka, zahvaljujući čemu se i može pratiti ova tradicija. Ovaj univerzalizam odnosio se na definisanje civilizacije kao tekovine društvenog i kulturnog razvoja, tako da je reprezentuje, pre drugih, samo društvo koje stvara definiciju: Zapadno, hrišćansko

(katoličko ili protestantsko), novovekovno društvo u svojim različitim istorijskim fazama. Postojao je, dakle, očigledan kontinuitet, uprkos nekim ostrim razlikama kakve su se morale javljati između, recimo, puritanskih i američkih shvatanja. Isto tako, u pojmu „divljaka“ bilo je nečeg univerzalnog, a to se odnosilo na njegovo viđenje kao potpune suprotnosti civilizaciji u opštem smislu, kakvu je reprezentovalo dato društvo. Divljak nije bio kao bilo koji Drugi (na primer, stanovnici Dalekog ili Bliskog Istoka), koji je svojom civilizacijom mogao na neki način predstavljati konkurenciju. Doduše, takva društva obično su bila diskvalifikovana usled nedostajanja „istinitih“ civilizacijskih normi – kao što je, pre svega, hrišćanstvo, a zatim i različitih običaja – tako da su i ona često bila svrstavana u manje ili više varvarska. Ipak, ona ni tada nisu mogla biti „divlja“, kao što su u evro-američkoj interpretaciji bila indijanska društva. To znači da ona nisu

mogla predstavljati apsolutnu opoziciju univerzalno shvaćenom pojmu civilizacije, kao društva prvobitnih ljudi, još uvek neodvojenih od prirode.

Tako je i vestern nastavljao ovu tradiciju: sukob civilizacije i divljaka u njemu nije samo ono što se doslovno prikazuje, indijansko-američki sukob iz druge polovine devetnaestog veka, već je, kao i u prethodnim epohama, shvaćen kao univerzalan. Stoga se njegova ideološka uloga, sa te strane, odnosi na viđenje američkog društva devetnaestog veka na Divljem zapadu (kauboji, konjica, stanovnici pograničnih naselja) kao reprezenta univerzalno shvaćene civilizacije, a staro-sedelačkih plemena ove regije kao reprezenta njene suprotnosti, divljeg čoveka.

Puna ideološka funkcija datog sukoba ostvarivala se tek u orijentisanosti ka aktuelnom, kroz mitski govor kojim se društvo obraća svojim članovima, kako bi rekao Vil Rajt³. To znači da je istorijski sukob, metafizički predstavljen kao sukob civilizacije i divljaka, bio viđen kao potvrda opstajanja njegove univerzalnosti i u dvadesetom veku: identifikacija publike sa Amerikancima devetnaestog veka bila je mnogo više od

veze potomaka sa njihovim precima. Zahvaljujući svom aktuelizmu, vestern je praktično izjednačavao ove vremenski udaljene generacije kroz utvrđivanje zajedničkog nacionalnog i kulturnog identiteta, kome je svojstveno da reprezentuje civilizaciju. Prikazi ovog sukoba su u nekim najpoznatijim slučajevima – filmovi konjičke trilogije Džona Forda (John Ford) ili revizionistički vesterni Mali Velik Čovek (1970) i Plavi vojnik (1970) – dostizali najveću moguću aktuelnost za žanr čija je tematika smeštena u prošlost: indirektno upućivanje na aktuelne ratove i političke događaje.

tekst i ilustracije: Dušan Jevtović

³ Ako je mit popularan, on na neki način mora da se obraća ili da ojačava pojedince koji ga posmatraju prenoseći im simboličko značenje. Ovo značenje, mora zauzvrat da odrazi posebne društvene institucije i stavove koje su one stvorile i nastaviti da hrani mit. Tako mit priča svojim posmatračima o njima samima i o njihovom društvu. Will Wright, *Six Guns and Society: A Structural Study of the Western*, University of California Press, USA, 1977, str. 2

SNIFF NEODOLJIVI

ŠARM, MAGIJA, RFID TEHNOLOGIJA

Sniff, najdražesnji psić igračka, jedinstveno je klupče šarma, intuitivnosti, interakcije, retro šika i savremene tehnologije. Jednu od osnovnih fiziološko karakternih psećih radnji, non-stop njuškanje, pretvara u magiju kojom svog vlasnika (dete sa oštećenjem vida) povezuje sa drugom decom, prostorom i svetom koji ga okružuju.

SNIFF I RFID-NJUŠKA-STOMAK-TEHNOLOGIJA

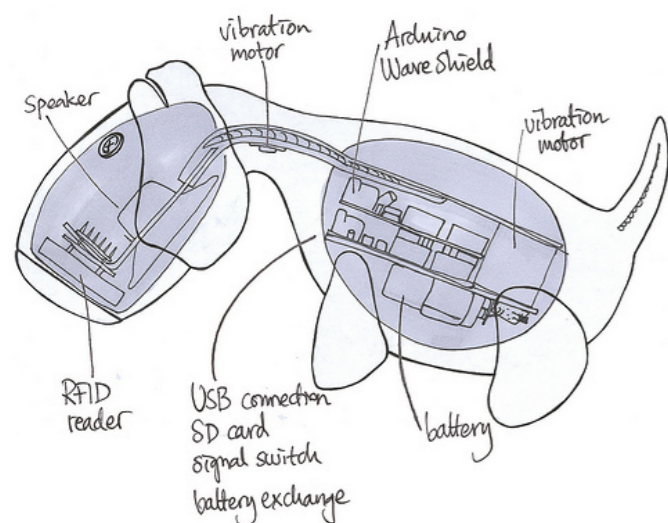
Anatomska analiza obličastog kućenceta pod slojem meke materije otkriva neočekivani mehanizam! Sniff u stomaciću krije programirani mikroprocesor, dok se u njegovu izduženu njušku smestio RFID čitač! Sniffov mikroprocesor je isprogramiran da reaguje na spoljašnje podsticaje i nadražaje skrivene u zelenim kamenčićima i stikerima. U taj program su upisane sve njegove reakcije i ponašanje, to je Sniffov lični program kojim je definisana njegova jedinstvena ličnost.

Kada sa svojim vlasnikom (obično je to ljudsko mladunče u dobi od 4 do 8 godina) krene u novi dan, Sniff njuška uokolo i nepogrešivo pronalazi čipove u stikerima i kamenčićima. Njegov nos (RFID čitač) non-stop emituje signal koji budi uspavane čipove od kojih svaki ima svoju

ličnu šifru. Nos njušne, namiriše, identifikuje i probudi čip. I Sniff odgovori zelenom kamenčiću ili emotivnom stikeru! Njegov odgovor zvukom je trenutni, instinktivan, podsticajan i razigran, dok su vibracije koje pravi mirnije, dublje, unose stvarniji i ličniji pečat i sponu. I za te vibracije negde u utrobi ima maleni motor na čijoj je osovini tzv. ekscentar tegić (postavljen ekscentrično u odnosu na osovinu motora) koji pravi vibracije kada se motor kreće.

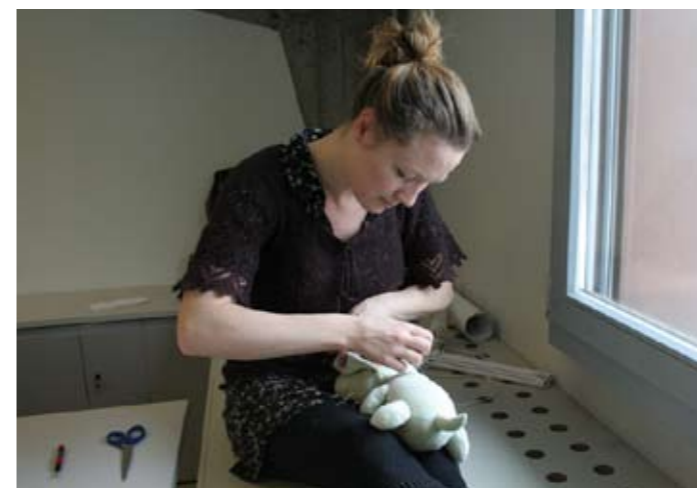
HE'S GOT THE LOOK

Pošto je neočekivanost odlika istinske magije, Sniffova pojavnost je definitivni low tech šarm sa dodirnom kućne izrade. Sniffov retro romantični šik inspirisan švedskim dizajnom iz 70-ih, konstruisan je na osnovu taktilnih estetskih vrednosti! Njegov oblik je jasno definisan i taktilno čitak, tekstura mekana, a pojedini delovi tela kao što je vrat, samo zovu da ih dete-vlasnik ščepa i krene u akciju!

SNIFF I SARA

Sniffa, među dizajnerima, naučnicima, pedagogima i radoznalima znanog i kao *Projekat Sniff*, izmislila je mlada norveška dizajnerka Sara Johanson. Njen cilj je bio da u situacije društvene interakcije ili fizičke aktivnosti za decu sa oštećenjem vida unese nešto posebno i magično. Sniff je tu, u svakodnevnicu u vrtiću ili kod kuće, sam, ili u igri sa drugom decom ili drugim Sniffovima. Zvukom i vibracijama reaguje na obeležene predmete na koje naleti njegov nos. Kako bi interakcija i druženje među decom koja vide i decom koja ne vide bili jednakopravni i potpuni, Sniff ignoriše vizuelno i istražuje i produbljuje svet zvuka i dodira. Za *Projekat Sniff* Norveški savet za dizajn je 2008. g. autorki dodelio nagradu u oblasti dizajna za sve. Sara kontinuirano razvija svoj projekat, dok je u knjizi o Sniffovim avanturama serijom crteža i fotografija ispričala priču o jednom njegovom danu (*Sniff, Avanture interaktivnog kućeta igračke/Sniff, Adventures of an interactive toy dog*).

SNIFF I TAJNA ZELENIH KAMENČIĆA

Kamenolike zelene grudvice oglašavaju se čim im Sniffova njuška priđe, a onda fino skliznu u šaku njegovog vlasnika. Njuš - Sniff - Njuš, kretanje stazom od zelenih kamenčića. Prostor se definiše njuškanjem zelenim zvučnim stazama, kretanje postaje intuitivno i spontano, dete ispituje odnos svog tela i prostora koji ga okružuje. Na osnovu zvukova koje kriju, kamenčići mogu da se slože u parove, i tako nastaje nova igračka pamćenja.

SNIFF JE KOD KUĆE

Kao i svaki drugi psić koji drži do sebe, Sniff obavezno obeleži svoju teritoriju, čime ukućanima olakšava orijentaciju u prostoru! Stikeri koji označavaju emocije i različita ponašanja raspoređeni po Sniffovom domu, dobijaju puno značenje kada im se približi ta njuška. U jednoj brznoj prostornoj improvizaciji raspored Sniffovih reakcija bio je ovaj: srećan-frižider, ushićen-kupatilo, uplašen-peć i mračni plakar, kijanje-u čošku!

SNIFF ČITA KNJIGU

Dok čita, Sniff se sklupča u krilu svog vlasnika, i samo mu nos u knjigu viri! Slušaju pažljivo, Sniff njuška po knjizi, oglašuje se kada naleti na stiker, i tako oboje znaju da je to ono strašno mesto u priči, kada je pametno zbrisati pod krevet! Emotivni stikeri ponekad odvlače pažnju od priče u knjizi, ali podstiču novu priču o emocijama i njihovom značenju. Prema jednoj teoriji, emocije se prenose i "uče" kontaktom očima, tako da nedostatak vizuelne dimenzije komplikuje priču o emocijama. Zato se deca koja ne vide često bore da shvate i definišu svoja osećanja, pa su i pitanja tipa "sada sam srećan, kako to izgleda?" uobičajena.

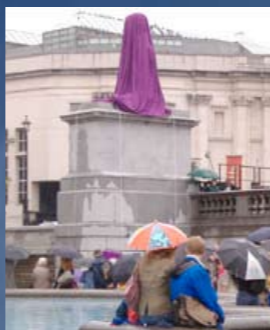
SNIFF SE IGRA

Sniff je uvek u epicentru dobre zabave, igra se sa drugim Sniffovima, svojim vlasnikom, decom sa i bez hendikepa, ekipom iz škole i vrtića, slučajnim poznanicima iz parkića! Kao inicijator raznoraznih igrica i avantura, vredno iscartava i istražuje mapu inkluzivnih sniffovsko-dečijih konekcija i drugarstava.

Maja Ilić

VENERA SA

Kišnog septembarskog popodneva 2005. godine publika se okupila oko četvrtog stuba na Trafalgar skveru u Londonu očekujući otkrivanje statue Alison Leper trudna, dela britanskog umetnika Marka Kvina. Ljubičasta tkanina kojom je statua bila prekrivena pružala je prijatan kontrast sivom danu, dok je visoko postolje na kome je stajala dopirnosilo utisku monumentalnosti.

Nakon odluke komisije da takozvani četvrti stub zvanično postane izložbeni prostor, čast da se na njemu prva nađe pripala je skulpturi *Alison Leper trudna*. Svoj jednoipogodišnji život na Trafalgar skveru statua je započela rečima gradonačelnika Londona, Kena Livingstona: "Mark Kvin je stvorio delo koje predstavlja snažan simbol", dodajući da ono govori o hrabrosti, lepoti i prkosu, a Alison Leper je nazvao modernom heroinom. Skulptura *Alison Leper trudna* izazvala je burne polemike u javnosti pošto spada u kategoriju javnih umetničkih dela, gde predstave osoba sa hendikepom nisu uobičajene. Umetnička i politička javnost raspravljala je o tome da li je skulptura simbol umetnosti savremene estetike ili simbol borbe, hrabrosti i istrajnosti osoba sa hendikepom ili pak simbol majčinstva i žensvenosti savremenog doba. Neke kritike su, pored neospornog umetničkog kvaliteta, hvalile hrabrost i smelost ovog dela koje zapravo stavlja ženstvenost, majčinstvo i hendikep u prvi plan. Druge su ga osporavale kao manifestaciju političke korektnosti u kojoj ne bi bilo isto voditi polemiku o delu čiji model nema hendikep, za razliku od Alison Leper koja ga ima. Šta je to čime je *Alison Leper trudna* ukrala pažnju sveta?

Monumentalna mermerna statua (visine tri i po metra i težine 13 tona) predstavlja Alison Leper, umetnicu koja je rođena bez ruku i sa veoma kratkim nogama, nagu, u poodmakloj trudnoći. Mark Kvin je uzeo otisak Alison Leper u trenutku kada je ona bila u osmom mesecu trudnoće. U italijanskom gradiću Pijetrasanta na osnovu ovog otiska izrađena je statua iz jednog bloka belog mermera. Delo je smelo nazvao *Alison Leper trudna*. Kvin nas poziva da vidimo baš tu, fizički drugačiju Alison Leper koja je, zamislite, u drugom stanju. On govori o tome da su fizički različiti ljudi sakriveni od očiju javnosti i medija, a kada je reč o javnoj umetnosti nema pozitivnih predstava osoba sa hendikepom. "Skulptura *Alison Leper trudna* za mene predstavlja spomenik mogućnostima ljudske rase u budućnosti, kao i spomenik otpornosti ljudskog duha". Umetnik ističe da je njegovo delo "moderan doprinos ženskom heroizmu". "Smatram da je ona moderni doprinos ženstvenosti, hendikepu i majčinstvu. Hendikep se retko viđa u svakodnevnom životu a kamoli ako ste nagi, trudni i ponosni", rekla je Alison Leper.

TRAFALGAR SKVERA

Alison Leper zauzima stav Miloske Venere, jedne od najpoznatijih antičkih statua nastale između 130 i 100. godine pre nove ere. Mark Kvin naglašava da je sličnost sa antičkom skulpturom namerna. Venera u rimskoj, odnosno Afrodita u grčkoj mitologiji, predstavlja boginju ljubavi, lepote, uživanja i stvaranja. Na taj način Alison Leper postaje paradigma savremene lepote. Njena trudnoća govori o svojevrsnoj emancipaciji žena sa hendikepom u XXI veku. Mark Kvin je ovu namernu reminiscenciju na antičku umetnost postavio u tradicionalno okruženje centra Londona. *Alison Leper trudna* stavljena je u samo središte zbivanja bez mogućnosti da pobegne očima javnosti. I posetilac nema kud, mora da je vidi i analizira. Na taj način ona ga primorava da prevaziđe strah od nepoznatog i neprijatnost pred različitošću, i da se slobodno upusti u polemiku o realnom problemu jednakosti osoba sa hendikepom. Alison Leper je osoba koja je nadvladala svoj hendikep, dok je Mark Kvin stvorio klasično delo pokazujući to javnosti. Kritičari uglavnom ističu hrabrost Alison Leper kao najvažniju karakteristiku skulpture. Ističu i mudrost Kvinove poruke. Polemičari se opširno bave životom Alison Leper dovodeći ga u vezu sa nastankom skulpture. Takav pristup umetničkom delu govori u prilog tome da je Mark Kvin stvorio promišljeno konceptualno delo i samouvereno zagazio u polje društveno angažovane umetnosti. Samim tim skulptura *Alison Leper trudna* jeste simbol umetnosti savremene estetike, simbol borbe, hrabrosti i istrajnosti

osoba sa hendikepom, kao i simbol majčinstva i ženstvenosti savremenog doba. Alison Leper postaje heroina modernog doba, a Mark Kvin to predstavlja na najubedljiviji mogući način: monumentalnom skulpturom nasred Londona.

I biografija Alison Leper potvrđuje zaključak da je baš ona pravi model za statuu Marka Kvina. Alison Leper je umetnica koja se sama izdržava, član je Asocijacije slikara koji slikaju ustima i stopalima i, povrh svega, samohrana majka. Prvih 19 godina života provela je u domovima za decu i mlade sa hendikepom, jer ju je majka napustila po rođenju. Završila je Fakultet lepih umetnosti u Brajtonu i od tada je u više navrata izlagala svoja dela. Bavi se slikarstvom i fotografijom. Za svoj rad kaže da "ispituje pojmove fizičke normalnosti i lepote u društvu koje me smatra deformisanom zato što sam rođena bez ruku." Njen život privlači pažnju javnosti, naročito nakon rođenja sina Parisa i otkrivanja statue na Trafalgar skveru. Alison Leper drži predavanja i učestvuje u brojnim TV emisijama, kao što su dokumentarac *Alisonina beba/ Alison's Baby* ili Bibisijeva serija *Dete našeg vremena/Child of Our Time*. Pažnju medija usmerila je ka kontinuiranoj borbi za ravnopravnost osoba sa hendikepom. Napisala je i autobiografiju *Moj život u mojim rukama/My Life in My Hands*. U Španiji je 2003. proglašena za ženu godine, dok je u Britaniji primila MBE (Member of the Order of the British Empire) za doprinos u umetnosti.

ČETVRTI STUB

Četvrti stub na Trafalgar skveru u centru Londona, koji je projektovao Čarls Beri 1841. godine, bio je predviđen za konjičku statuu koja, zbog nedostatka sredstava, nikada nije izrađena. Na Trafalgar skveru postoji pet stubova od kojih centralni nosi statuu nacionalnog heroja, admirala Horacija Nelsona, koji je poginuo u Bici za Trafalgar 1805. godine. Stubovi u južnom delu trga nose statue Henrija Heveloka i Čarlsa Džejmsa Nejpijera, dok su stubovi u severnom delu bili predviđeni za konjičke statue. Na jednom se nalazi skulptura Džordža IV dok je drugi ostao bez statue.

Četvrti stub bio je prazan preko 150 godina, a onda je umetnička komisija Kraljevskog društva za podsticaj umetnosti predložila da se na njemu, u određenim vremenskim intervalima, izlažu umetnička dela. Pošto su izložbe savremenih skulptura umetnika Marka Volingera, Bilija Vudroa i Rejčel Vajtrid doživele veliki uspeh, kancelarija gradonačelnika Londona došla je na ideju da Četvrti stub pretvori u stalni izložbeni prostor. Tako su se, do sada, na njemu našle *Alison Leper trudna* Marka Kvina (2005), *Model za hotel* Tomasa Šuta (2007), *Jedan i drugi* Antonija Gormlija (2009) i *Nelsonov brod u boci* Jinke Šonibera (2010).

MARK KVIN

Mark Kvin je britanski umetnik javnosti najviše poznat po delima *Alison Leper Trudna*, *Self* (skulptura umetnikove glave napravljena od njegove zaleđene krvi) i *Vrt*. Član je grupe Mladi britanski umetnici. U radu koristi i neuobičajene materijale kao što su krv, led ili izmet. U središtu Kvinovog umetničkog opusa je čovek. Njegova dela podstiču diskusiju jer se uglavnom bave mutacijama ljudskog tela i životnim dualizmom: duhovno i fizičko, površina i dubina, umno i seksualno. Kvin eksperimentiše sa ovim paradoksima u kombinaciji sa pomenutim materijalima i staklom, mermerom i gvožđem, stvarajući konceptualna dela čija je forma uglavnom figurativna. Svoje interesovanje za nauku Mark Kvin predstavlja u svojim delima ali i portretom Džona I. Salstona koji je 2002. godine dobio Nobelovu nagradu za doprinos u genetici izdvojivši ljudski genom. Tokom svog umetničkog veka središte Kvinovih dela čini čovek. Inspiraciju je našao i u čuvenoj manekenki Kejt Mos koju je predstavio nekolicinom studija.

Veliko interesovanje koje je izazvala skulptura *Alison Leper trudna* podsaklo je Marka Kvina da napiše knjigu "Četvrti stub" o detaljnom nastanku ovog dela.

Marija Drljević

POETSKO AKROBATSKI MOZAIK

Princeza štapa i kanapa, Ed koji nestaje, Skriveni talenat, muze i sa-učesnici u predstavi za "sanjare i cirkuske Don Kihote" pozivaju nas da prekoračimo granice, pođemo izvan ucrtanih puteva i otkrijemo kako život sam može da se pleše, igra i govori. U stvaranju intrigantne predstave „Sa-učesništvo“ (COMPLICITÉS) u produkciji l’Espace Catastrophe/ Creahm iz Brisela, prikazanoj u Jugoslovenskom dramskom pozorištu u okviru 43. BEMUS-a, učestvovalo je osamnaestoro umetnika sa i bez henikepa.

Predstava „Sa-učesništvo“ začinjena je cirkuskim tačkama, kratkim naracijama koje često postaju (ne) namerne omaške osvežavajući replike učesnika. Niz detalja i slika zajedno tvore predstavu mozaičke strukture, pri čemu nije lako odrediti gde počinje a gde se završava pojedinačna sekvenca, jer se na sceni sve pretapa i meša. Početak označava bogatstvo zvučnih efekata, najpre pojedinačnih tonova koji skreću pažnju na sebe, a potom sa-učesničkih u stvaranju melodije. Povremeno se prepoznaju muzički instrumenti: mandolina, trubica, daire. Pojedinačne scene se izdvajaju iz celine i smenjuju jedna za drugom, suptilno kako se ne bi narušio sled. Umetnici se kreću po središnjem delu scene, a zatim povlače u pozadinu prepuštajući prostor drugima, tako da se radnja stalno smenjuje, a u neprekinutom plesu uma i reči, smeha i pokreta.

Priču otvaraju Trojica u frakovima koji se, tokom predstave, periodično pojavljuju kao naratori i zabavljači. Jedan od njih priča neku zanimljivu dosetku na francuskom, zatim je drugi prevodi na engleski. Pokreti su opuštani, govor bogat smehom. Teatarska magija deluje, radoznalost da se dokuči ko od umetnika na sceni ima hendikep nestaje, i predstava počinje da živi kao autentičan umetnički čin. Nižu se odlomci mozaika:

Vrata. Dvojica se igraju ping-pong lopticama i reketom. Vrata služe kao zastor iza koga onaj ispred njih vidi kako loptice čudesno skaču uvis. Nejasnoća. Pokušaj otkrivanja kakva se to magija odigrava iza. Otvaranje i zatvaranje vrata, izazivanje lopticama.

Snažan udarac reketom izaziva kišu belih loptica koje se rasipaju svuda po sceni asocirajući na nezaustavljivost.

Devojčica sa loptom. Tokom većeg dela predstave ona samo sedi na lopti, a zatim, u plesu za Nju, Njega i Loptu, pravi niz zabavnih pokreta, igra se. Nadmudrivanje i začikavanje putem pokreta. Usredsređenost svakog od njih da se ono drugo preduhitri i sedne ne loptu. Čitava slika izgleda opuštajuće i zabavno jer, svi ti pokreti koji nastaju pomoću velike lopte, podsećaju na nesvesnu i zadubljenu igru dece.

Čovek na trapezu. Njegove sekvence označavaju gipkost i nepodnošljiva lakoću pokreta. Spušta se i izvodi okrete pomoću užeta, a zatim ponovo uspuže da napravi komplikovan rez kroz prostor. Sve što radi deluje neponovljivo lako, kao da njegovo telo reaguje u saglasju sa užetom. Pokreti se prepliću, nižu jedan u drugi, preklapaju. Kroz spontani pomak tela u prostoru postaje jasnije kako se pokretom govori, kako pokret postaje sinonim za ples.

Zvukom gonga okačenog visoko na levoj strani pozornice naznačena je struktura predstave. Scene, koje se stalno smenjuju i izranjaju iz zatamnjene pozadine, vizuelno spaja devojka na rolšulama koja povremeno proleti između scena. Svetlost se često menja, reflektori u sadejstvu sa zvukom predstavljaju neku vrstu signala nalik na Morzeovu azbuku, publici nejasnih. U poslednjoj sceni, velikom finalu, svi učesnici su tu, nekoliko igrača se ljulja na konopcima i sve je ispunjeno pulsirajućim pokretima. Zatim mrak. I slika za kraj - u levom uglu, pod crvenim reflektorom, par koji se ljubi. Potvrđivanje snage i nezaustavljivosti života.

U sa-učesništvu sa dramaturgom i psihologom Markom Pejovićem, autorom nekoliko plesnih inkluzivnih predstava,

otkrivamo značenje pojma „inkluzivno“ u pozorišnom kontekstu. Inkluzivna predstava nastaje kroz zajedništvo, posvećenost i učenje tokom rada na njoj. Svi učesnici prolaze kroz audicije koje imaju različite elemente (npr. reprodukciju pokreta). Svako od njih izvodi pokret na način na koji to može da učini.. Princip rada je takav da se prema svakom postupa isto, bilo da ima hendikep ili ne. Na predstavi se, uz učešće koreografa, radi po nekoliko meseci. Zanimljivi su primeri "premoščavanja hendikepa" koji se iz prepreke pretvara u podsticaj i otvara nove komunikacione puteve među glumcima: neki od njih uče znakovni jezik, ponekad se radi bez zvuka da bi se igrači koji nemaju oštećen sluh približili tišini i odsustvu zvučnih smernica, neki od igrača nose poveze kako bi spoznali šta znači igrati u mraku. Često se slučajne greške improvizacijom dovedu do savršene tačke. Uloga inkluzivnih predstava je poništavanje razlike između onoga koji ima i onoga koji nema hendikep. Umetnost dobija jedno lice koje je svima razumljivo. „Zanimljivo je imati prostor gde može da se pravi drugačiji jezik, plesni jezik, ni znakovni ni verbalni nego nova tvorevina u kojoj sami igrači praveći svoje koreografije, partiture, osvajaju, odnosno stvaraju, jedan novi jezik. On komunicira sa publikom, ima drugu vrstu logike“, kaže Marko Pejović.

Pozorište postaje više od otvorenog prostora, postaje prenosilac mnogo snažnije poruke od umetnosti same. Hendikep prestaje da bude razlika, umetnost ne prepoznaje tu reč. U svetu u kome je odvajanje crtom običnog od neobičnog navika, jedna ovakva predstava donosi iskustvo univerzalne pozvezanosti svih ljudi, gde se razumevanje postiže ne samo jezikom već i čistom emocijom. Osećamo pulsiranje energije i znamo da nismo samo mi te večeri publika. Publika je čitav svemir koji sve što je na bilo koji način drugačije tretira kao bogatstvo različitosti.

Milanka Nikolić

Miroslav Dragojević

Od Stambol kapije u Beogradu do Beogradske kapije u Konstantinopolju

deo 1.

piše: Marko Savić

Zaposlio sam se i shvatio da nemam snage da potrošim zaradu. Ne da nemam vremena, nije da moram da spavam više nego u studentskim danima, naprotiv. Jednostavno, kad dođem kući nemam snage ni za šta kompleksnije od Civilizacije. Između ostalog, ova kolumna kao i strip na kom radim su ispaštali zbog toga. Sama činjenica da mi ušteđevina iz meseca u mesec raste, uprkos tome što mi plata baš i nije neka, znači da se ne zabavljam dovoljno, i kako u izgledu nije bilo ničega što bi mi dovoljno privuklo pažnju odlučio sam da ispunim svoj davnašnji san.

Titula hadžije ne donosi nikakvu opipljivu korist, ali u pravoslavnoj crkvi predstavlja najviše zvanje koje laik može da stekne, a kako sam uvek bio neko ko se nije zadovoljavao osrednjim, ta ambicija je bila nešto što sam gajio još i pre posete Hilandar (1997.). Postoji još jedan razlog. Suviše često mi se dešavalo da zbog svojih liberalnih i/ili progresivnih stavova (engleski govorim dovoljno dobro da sam prevedem ovu kolumnu, nosim dugu kosu, slušam hevi metal...) „moram“ da dokazujem svoje srbstvo (sa b!) idiotima koji to (dokazivanje srbstva) čine izivljavanjima nad Romima i sličnim kukavičlucima uperenim protiv manjinske grupe koja u tom trenutku deluje najranjivije. Jednostavno mi je muka da takvima, a bo'me i ostatku populacije koja nezainteresovano okreće glavu na drugu stranu, a zatim se pita kako to da su joj se desili Šešelji i Miloševići, objašnjavam da napadima na manjinske grupe uništavaju časno ime Lazara Hrebeljanovića, Miloša Obilića, Radomira Putnika i svih drugih koje navodno poštuju. Mnogo je lakše samo odbrusiti: mali, kad ti stigneš do Jerusalima možda ćeš nekome moći da soliš pamet o pravoslavlju, a u međuvremenu za tebe sam Hadži Marko.

Riga

Pred odlazak na aerodrom uslikali smo se na *Stambol kapiji*. Još tada mi se u glavi vrteo naslov ovog članka i nisam sumnjao da ću, pre ili kasnije, napisati ovaj putopis. Nadao sam se da ću put završiti ispred *Beogradske kapije* poput navijača, ogrnut vizantijskom zastavom koju sam kupio na Velikom bazaru (jer ako se u Beogradu na istom štandu u Knez-Mihailovoj prodaju portreti Draže Mihajlovića i Josipa Broza, zašto se ne bi u Istanbulu prodavale, zajedno, vizantijske i turske zastave?).

Hinom globalnog kapitalizma ispostavilo se da je neuporedivo jeftinije leteti od Beograda do Tel Aviva i od Tel Aviva do Istanbula loutkom kompanijom preko Rige (!!!) nego bilo kojom kompanijom koja leti direktno. Naravno, prednost je bila i u tome što smo usput stigli da vidimo Rigu i iz prve ruke steknemo uvid u post-secesionističke odnose između Rusa i njihovih bivših republika. Prva stvar koja me je zaprepastila je to što se za evro dobija 0.75 lokalne rublje (ni dan danas ne znam kako se tačno zove letonska moneta). Da, ta letonska moneta je jača od evra! I nisam mogao da se oporavim od iznenađenja, sve dok mi taksista nije rekao da je vožnja od aerodroma do centra 10 u jednom pravcu, što je približno 1200-1300 dinara, odnosno sasvim pristojna cena za EU standarde. Centar Rige je za prestonicu članice EU nedopustivo nedostupan, i poginuli smo dok smo se iskobeljali iz kaldrme u koju smo se zaglibili nadajući se da će odmah, iza svakog narednog ćoška, iskrsnuti asfaltiran trotoar. Na kraju smo otišli u lokalni lanac picerija (jedan jedini) i tamo našli klopnu bolju od bilo kog italijanskog restorana u kom sam ja ikada bio (a bilo ih je).

HEADBANGER'S CORNER

Ne zovu je džabe Golgota

Prvo svetsko čudo (jedno od mnogih) koje smo videli u Izraelu je aerodrom "Ben Gurion". Zgrada projektovana po svim standardima dostupnosti, prosto nas je zapljusnula svojom modernom lepotom. Samo još da mogu da se kupe turističke mape. Izlomili smo se dok smo našli mapu Jerusalima, a i to tek kada smo istu izvadili iz preskupe turističke monografije. Monografija se kasnije pokazala kao korisna, što se jedva može reći za mapu, pošto u Jerusalimu ulice imaju više imena nego u Beogradu, i dok su u Beogradu sva imena paralelno istaknuta u Jerusalimu jedva da je ispisano jedno ime i to, uglavnom, kukama nečitljivim za strance!

Sa aerodroma smo uhvatili autobus koji bi bio prljav i za standarde GSP Beograd iz sredine 90-ih, ali je zato imao rampu! Rampa je bila krajnje louttek rešenje s jednim (prilično prljavim) kaišem, dve daske između kojih je limena ploča zakačena najobičnijim šarkama od vrata za pod autobusa i... čovek prosto uhvati kaiš, izbacij rampu i BAM! (bukvalno) eto rampe, ni pouzdanije ni jeftinije. I uopšte, sve je tokom našeg boravka u Izraelu bilo upravo kombinacija čuda neviđenih i neverovatnog siromaštva!

Još dok smo pešice išli iz Zapadnog Jerusalima u stari grad, jedan Jevrej nas je pitao da li smo iz Amerike, i kada smo odgovorili da smo iz Srbije vidno je izgubio interesovanje i produžio dalje. Ista stvar se ponovila par dana kasnije kada mi je policajac u prolazu dobacio „Hej, Džo!“. U početku nisam shvatao zašto im izgledamo kao Amerikanci, a onda mi je sinulo! Jedino su Amerikanci dovoljno ludi i neobavešteni, a istovremeno dovoljno bogati da krenu kolicima u Jerusalim. Kad se na to doda i moja kompletno kantri frizura i brkovi "da mi samo kaubojski šešir fali", nije bilo teorije da me zamene sa Rusima koji su, pošto su probali svaku čudotvornu ikonu od Kaljingrada do Kamčatke, došli u Jerusalim po izlečenje. Za mene je, s druge strane, ceo put bio izazov kako u fizičkom, tako i u mentalnom, spiritualnom i finansijskom smislu, i nikada nisam verovao da će Bog lično intervenisati i eliminisati moj privatni hendikep dok milioni ljudi na kugli zemaljskoj pate. Moram još da dodam da ne bi bilo teorije da uspešno savladam taj izazov da za personalnog asistenta nisam imao nekoga koga su

u mladosti zvali Konan Varvarin. Da nije bilo Bokija i njegove nadljudske snage i spretnosti ne bih mogao da obiđem ni polovinu lokacija na kojima sam bio.

Arapi se u principu nisu izjašnjavali o tome odakle dolazimo, već bi sačekali da počnemo međusobno da pričamo i onda bi usledilo ono „Panjimajete paruskij?“ (nisam mogao čudu da se načudim kad god bi mi se "crni Arapin" obratio na ruskom). Međutim, za razliku od Rige, u Jerusalimu nam je ova rečenica prilično prijala, jer je ovde preduzimljivost da se nauči ruski značila da dotični već tečno govori i engleski i hebrejski. Ono u šta nikako nismo mogli da ih ubedimo je da, iako smo slični Rusima, nismo ni približno bogati kao Rusi koji dolaze u Jerusalim tako da su nam oni konstantno nudili svoje usluge po ruskim cenama. Interesantne su bile reakcije arapske dece. Neka su nas, kao i ostale turiste, posmatrala s podozrenjem držeći se za majčine skute, dok smo drugoj bili beskrajno zanimljivi. U početku smo ih uglavnom kulirali i tek smo poslednjeg dana zapodenuili razgovor. Prva zanimljivost je da klinci sasvim dobro govore engleski, a druga da uvek započinju razgovor pitajući vas kako se zovete (pretpostavljam da najčešće na osnovu toga pogode odakle ste), pa kako im imena Marko i Branko nisu značila ama baš ništa, posle nekog vremena bi skupili hrabrost da eksplicitno pitaju odakle smo. Kada im odgovorimo da smo iz Srbije, oni ostanu jednako zbunjeni kao i sa imenima, a mi produžimo dalje. Tog poslednjeg dana, međutim, pitali smo ih kako se zovu i odakle su. Odgovorili su da su sa palestinskih teritorija i da su došli u Jerusalim na izlet. I tad mi je sinulo! Oni, za razliku od palestinske dece iz Jerusalima, ne viđaju turiste svakodnevno a nas dvojica smo im svakako izgledali najluđe – jedan debeo kô sultan non-stop sedi u kolicima, dok drugi lipše u pustinji gurajući ga.

Elem, jesmo lipsavali, ali izgurali smo celom dužinom *Hristovog stradalnog puta*. U prvom prolasku smo promašili par stanica jer se na mestu prve stanice na Hristovom putu nalazi džamija, pa zato tu i nema oznaka, a *kapela Ecce homo* (kako god da se to izgovaralo na latinskom) je bila zatvorena. Već sutradan smo se vratili i obišli sve što smo propustili. Tokom celog tog puta, a Boki je izbrojao preko 300 stepenika, kolica su se pokazala kao spasonosno rešenje. Ceo centar starog grada je u stepenicima, a ja sam na put krenuo u kendo kolicima koja su ultra mala (prema specifikaciji

photo by Branko Borota

HEADBANGER'S CORNER

proizvođača predviđena za decu od 12 godina, ali ja sam dovoljno nizak da bih stao u njih) tako da su ona cela mogla da stanu na stepenik (bilo da idemo uz ili niz isti), tako da smo stepenike prelazili pojedinačno. Iako su zbog sitnih točkova zapinjala u pukotine u trotoarima mnogo češće od regularnih kolica, u centru starog Jerusalima bila su spasonosna.

Golgota je ipak dorasla svom imenu.

Najtužniju scenu videli smo po izlasku iz *crkve Hristovog groba*. Nismo odmakli ni stotinak metara od tog centra hrišćanstva, a samim tim i od samog centra prebogate izraelske turističke industrije, kada smo naišli na mesto gde smrdi kanalizacija (nismo videli gde, ali sigurno je bilo u blizini), a deca se igraju! Gospodo Izraelci, tvrdite da je Jerusalem deo Izraela isto koliko i Tel Aviv. Pa ako je tako, sredite j..... kanalizaciju!

Čuda nevidena

U Izraelu nisu čuli za fiskalne kase. I ne samo to, cene gotovo nigde nisu istaknute već te prodavac osmotri od glave do pete i na osnovu toga odredi koliko će da te odere. I naravno, sledi cenkanje. Iznenadjuće je što, iako se cenjkaju po 24 sata dnevno, nisu dobri u tome (sa izuzetkom klinca u hostelu koji nas je krvavo odrao dvaput!), ostalima smo bez problema spuštali cenu za 40-60%, a u par slučajeva za čitavih 80%. Ali to je tek pola posla. Onda valja ubediti prodavca da ti promeni pare po pristojnom kursu, što u principu nije problem kad kupuješ nešto, i da ti vrati kusur, što ume da bude problem. Ako mu daš 100 šekela pre nego što se dogovorite za kusur, vešt trgovac ti napuniti šake gomilom drangulija koje prodaje i ni za živu glavu ne vraća pare. Ako se preračuna, ispadne da si dobio više robe nego što si platio, ali šta to vredi ako umesto tri željena priveska dobiješ deset?!

Naravno, ovo vodi do prilično nepoštene trgovine pa smo već prvog dana odlučili da izbrojimo poštene trgovce u Jerusalimu. Na naše iznenađenje (kako su stvari krenule na početku) cifra je dogurala čak do 5. Prvi je bio vlasnik radnje sve za dva šekela (40 dindži) severoistočno od starog grada. Ne, nezovese prodavnica „Sve za dva šekela“. Tu smo našli bukvalno sve što smo zaboravili da ponesemo (brijač, peškir, četkicu za zube). Sledi Jermenin čiji je dućan odmah pored *Via Dolorose (Stradalnog puta Hristovog)*. Njegova prodavnica zaista zaslužuje da se nađe u ovom odeljku, a posle puta smo joj (u oštroj konkurenciji) dodelili i titulu najlepše radnje

u Jerusalimu. Isprobao je sve standardne trikove ne bi li nas ubedio da kupimo nešto, ali nama nije bilo teško da se od toga odbranimo. Naime, lik prodaje srebrninu (i zato mu je prodavnica toliko lepa), a mi nismo hteli da ga vređamo jer nismo mogli da potrošimo više od 20-30 šekela. Posle nekog vremena prihvatio je da stvarno nemamo novca i seo da se ispričamo. Treći je bio vlasnik dućana odmah kod *crkve Hristovog groba* koji je, kada je čuo da tražimo pravoslavne krstove i da smo iz Srbije, rekao da je Grk i da se zove Teodor. Moram priznati da nisam poverovao, pa smo ga par minuta kasnije ponovo pitali kako se ono beše zove. Njegova roba uopšte nije bila jeftina, a on nije bio pričljiv kako smo navikli da očekujemo od jerusalimskih trgovaca ali nam je, kada smo utanačili pazar, spakovao toliko pratećih poklona da nismo mogli da ga ne stavimo na listu. Četvrti je bio lik koji drži Internet kafe kod *Jafa kapije*. Mlad i najcivilizovaniji od svih koje smo upoznali na putu samo je, pun razumevanja, prevrnuo očima kada sam mu na pitanje zašto mislim da mi USB ne radi odgovorio „Zato što je kupljen u Jerusalimu“. Kao petog, zabeležili smo vlasnika radnje „Sunce vostoka“ ispisano ćirilicom, naravno, u kojoj su radile dve zgodne Ruskinje. Samo da nisam bio na postu... Demonstrirao sam (svo) svoje znanje ruskog, a dobra stvar je bila da su vlasnik i obe devojke govorili engleski.

Običaj je da se tokom hadžiluka posti. Post se ne odnosi samo na hranu, post je uzdržavanje od greha koliko god je to moguće a to znači uzdržavanje od alkohola, svake vrste međuljudskih sukoba, kao i muško-ženske odnose. Meni je ovaj poslednji deo pao najteže.

U Jerusalimu nam je bilo bitno da obiđemo sve svetinje bez obzira na to da li su jevrejske, islamske ili hrišćanske. Nažalost, ubrzo smo shvatili da u Jerusalimu od gledanja muslimanskih svetilišta nema ništa. Većina džamija pored kojih smo prolazili su bile zaključane, dok nam je na ulazu u *Al Aksu* izraelska policija rekla da je zabranjeno za turiste. Što se Latina tiče, mora se reći da su njihove crkve najdostupnije. Sem toga, oni lepše grade vrtove nego crkve. Prvo smo obišli *Maslinsku goru*. Tu su oni podigli *Crkvu svih nacija*, tako nazvanu jer su je gradili ljudi svih nacionalnosti sve do Meksika (!) (što, pretpostavljam, znači sve do Njujorka) koja je baš kako treba, sa mozaicima, antičkim stubovima i vizantijskom kupolama.

Stigavši u blizinu *Zida plača* u Jerusalimu, pažljivo smo

pratili table sa natpisima jer nismo znali da li je (kada i dokle) dozvoljen pristup onima koji nisu Jevreji, a nismo želeli nikoga ništa da pitamo jer smo planirali da se molimo među Jevrejima. Nikakvih problema nije bilo, već je Bog s odobravanjem dočekao ovaj naš gest, pa je još rešio da mi učini i malu, ali prijatnu uslugu. Prilaz *Zidu plača* podeljen je na muški i ženski deo, ali nije jasno označeno (barem ne na engleskom) gde ta podela počinje. Pošto je ženski deo bliži kapiji, kada smo naišli na kosu ravan koja vodi u ženski deo pomislili smo da je to jedina kosa ravan. Naravno, nije nam uopšte palo na pamet da je Izrael toliko bogata država da ne šteti na kosim ravnima, pa smo skrenuli nadole misleći da je račvanje na muški i ženski deo u podnožju. Posle par sekundi provalio sam o čemu se radi, ali posle nekoliko dana izbegavanja zagledanja žena prosto nisam mogao da ne uživam u rezultatima Njegovog stvaralaštva. Napravio sam se Amerikanac i sačekao da mi one objasne da smo zašli u ženski deo. Prvo su nešto dobacile na hebrejskom, na šta sam ja (sa predumišljajem) složio facu zbunjenog turista koja je bila toliko uverljiva da su mi onda ljubazno objasnile u čemu je problem. Ja sam im naravno, najljubaznije, (sa istim onim predumišljajem) odgovorio „I'm sorry“ tako da nikako nisu mogle da pomisle da sam išta drugo do izgubljeni Amerikanac. Svakako da sam celu epizodu shvatio kao da je Bog lično razumeo koliko mi ceo post teško pada i da mi je dao par minuta pauze dok se ne vratim gore. A gužva je bila takva da je prosto bilo nemoguće ne zagledati dame koje prolaze. Tako, preporođen efektom oaze u pustinji, i sa dodatnim uverenjem da su moji stavovi o religiji potpuno na mestu (naročito u delu gde sa istom ne treba preterivati), nastavio sam sa svojim putovanjem i post mi više nije teško padao.

Mnogi su me pitali zašto mi je stalo da se molim u *Solomonovom hramu* (ili barem što bliže mogu njegovim ostacima). Naravno da deo odgovora leži u konceptu promovisanja razumevanja različitih religija, ali to čovek može da radi i drugde. Mnogi hrišćani znaju da je Hristos iz hrama isterao trgovce, ali tek pokojni sveštenik se seti da je potom u hram uveo, kako ih Biblija zove, „slepe, suhe i hrome“, koje bismo mi u 21. veku nazvali ljudima sa hendikepom. Pošto je u to vreme hram bio centar društvenog života, Hristos za mene predstavlja prototip borca za inkluziju i ravnopravnost. Naravno, pošto imam hendikep cela stvar je postala duboko lična i, kao takva, nerazdvojiva od hrišćanske ideje univerzalne ljubavi.

USH SYSTEM

PIŠU: MAJA I MARKO CRTA: IVAN

...JERUSALIM ...ZAPADNI ZID/ZID PLAČA
LIH, OVA RAMPA VODI DIREKTNO U
MUŠKI DEO, MORAM DA BRIŠEM!

AH, DA, TRADICIJA NE ZNA ZA
RODNU RAVNOPRAVNOST! ČAK
2 RAMPE ZA 2 DELA ISTOG ZIDA!

HANA, SA TOBOM LVEK
IMAMO NEKI ZAPLET!

JEDVA ČEKAM IZVEŠTAJ SA 'ŽENSKOG ZIDA'
I KAKVA SU PRAVILA TAMO NA SNAZI ...

ODLUK SAM HTEO DA DODEM OVDE,
DA VIDIM ONO ŠTO JE OSTALO OD HRAMA,
DA OSETIM TU ENERGIJU...

...TU JE ISUS ISTERAO
TRGOVCE IZ HRAMA,
KAKAV BUNT!

U STVARI POTPLINI PREOKRET, OVDE JE ON
LVEO U HRAM MARGINALCE I IZOPŠTENE,
'SLEPE, SUHE I HROME'!

WOW! LVEO JE LJUDE SA
HENDIKEPOM U HRAM, U CENTAR
DRUŠTVENOG ŽIVOTA!

KAKAV BORAC ZA LJUDSKA PRAVA
I INKLUZIJU! A DA TO UBACIMO
U NAŠU NOVU STVAR?!